

Nationale Analyse Waterkwaliteit

NUTRIËNT- CONCENTRATIES MOETEN STERKER AFNEMEN

De ecologische waterkwaliteit in Nederland verbetert de komende jaren, maar er is meer nodig om de doelen van de Europese Kaderrichtlijn Water (KRW) te halen. Dat schrijft het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) in de Nationale Analyse Waterkwaliteit. Onderzoeker en auteur Frank van Gaalen licht toe.

TEKST DORINE VAN KESTEREN

Wat levert het waterkwaliteitsbeleid in Nederland op? Hoe ver zijn we nog verwijderd van de doelen van de KRW? Dat zijn de centrale vragen in de Nationale Analyse Waterkwaliteit, die het PBL op verzoek van het ministerie van lenW heeft uitgevoerd. Het rapport verscheen eind april en is gebaseerd op gezamenlijk feitenonderzoek van het Rijk, waterbeheerders, provincies, maatschappelijke organisaties en kennisinstituten. Allereerst heeft het PBL gekeken naar de hoeveelheid nutriënten in het oppervlaktewater. Naar verwachting voldoet 55 tot 60 procent van de regionale wateren in 2027 aan de normen voor stikstof en fosfor. “Maar de nutriëntconcentraties moeten sterker afnemen om de doelen van de

KRW te halen, die overigens per water verschillend kunnen zijn”, zegt Frank van Gaalen van het PBL. “De modelberekeningen laten zien dat na 2027 de fosforbelasting met ongeveer een half procent per jaar verder zal dalen. Dat is te weinig, want dan duurt het tientallen jaren voordat we de fosfordoelen hebben bereikt.”

Vierde zuiveringstrap

Dat betekent dus dat de reductie van nutriënten meer maatregelen vraagt. Daarbij ligt het voor de hand om maatregelen te nemen bij de twee belangrijkste bronnen. Eén: een vierde zuiveringstrap bij de rwzi's. “Daardoor wordt er schoner rioolwater geloosd op het oppervlaktewater. Op welke rwzi's dit nuttig is, is afhankelijk van de lokale situatie. Op welk water loost de installatie en wat is de invloed daarvan op de waterkwaliteit?”

Twee: een schonere landbouw. “In het oosten van Nederland lijkt het voldoende om de vrijwillige maatregelen van het Deltaplan Agrarisch Waterbeheer (DAW) te stimuleren, zoals bufferstroken zonder mest, peilgestuurde drainage en precisiebemesting. Onder de voorwaarde dat meer boeren hieraan gaan meedoen. In delen van Brabant en Limburg is de opgave zo groot dat er structurele aanpassingen in de agrarische bedrijfsvoering nodig zijn. Denk aan kringlooplandbouw, grootschalige mestvrije stroken en het verbod op het telen van bepaalde gewassen in bepaalde gebieden. De vraag is of de sector dit zelf kan organiseren. Collectieve actie onder regie van het Rijk is waarschijnlijk verstandig.”

Onvoldoende kennis

De tweede belangrijke maatstaf is

N

‘Het lijkt mij goed op een aantal slimme plaatsen een early warning meetnet aan te leggen’

Frank van Gaalen

de biologische kwaliteit. Hierbij gaat het om de aanwezigheid van planten en dieren die van nature in het water thuishoren. 35 tot 65 procent van de wateren voldoet in 2027 aan deze normen. “Dit zijn op zichzelf goede scores. Verdere verbetering zit hem bijvoorbeeld in natuurvriendelijk oeverbeheer.”

Volgens Van Gaalen is het vóórkomen van plant- en diersoorten afhankelijk van tal van factoren, zoals hydrologie, de relatie met andere organismes, beheer en gebruik van het water en de doorlopende klimaatverandering. “Punt is dat we nog onvoldoende kennis hebben over dat complexe geheel. Daarom is het goed dat de kennisinstututen hieraan verder werken binnen de Kennisimpuls Waterkwaliteit. Daarna kunnen bestuurders hopelijk gerichtere, beter onderbouwde maatregelen nemen.”

De waterkwaliteit wordt ook bedreigd door opkomende stoffen, die niet genormeerd zijn in de KRW. “Via de industrie komen bijvoorbeeld weekmakers en oplosmiddelen in het water en via consumenten medicijnresten en stoffen uit shampoos en schoonmaakmiddelen. Consumenten en hun zwerfafval spelen ook een grote rol bij de verspreiding van microplastics. De werkgroep Aanpak Opkomende Stoffen denkt na over de aanpak van dit probleem, met aandacht voor de hele keten: van productie en gebruik tot en met de route naar het oppervlaktewater.”

Vergrijzing van grondwater

Het PBL concludeert verder dat het grondwater tot steeds grotere diepten

wordt verontreinigd. Onder meer chemische stoffen, nieuwe gewasbeschermingsmiddelen en medicijnresten worden daar aangetroffen. Vergrijzing van het grondwater, noemt Van Gaalen dit. “Dit is onder andere slecht voor grondwaterafhankelijke natuur en de drinkwaterwinning. Niet voor niets maken de drinkwaterbedrijven zich hier zorgen over.”

Omdat stoffen er relatief lang over doen om in de diepere bodemlagen te komen, wordt dit type vervuiling vaak pas laat vastgesteld, zegt hij. “Met een early warning meetnet in het ‘bovenste’ grondwater kunnen we in een eerder stadium informatie verzamelen over de verontreinigingen die op het diepe grondwater afkomen. Dit maakt een preventieve aanpak mogelijk. Het lijkt mij goed om op een aantal slimme plaatsen in ons land zo’n meetnet aan te leggen, met uiteenlopende bodemsoorten en uiteenlopend bodemgebruik, zodat we een representatief beeld krijgen van de toestand van het grondwater in Nederland.”

Geen harde deadline

Ter relativering: 2027 is geen harde deadline. Als het door natuurlijke omstandigheden niet mogelijk is om doelen voor dat jaar te halen, dan is het voor de KRW voldoende dat in 2027 alle benodigde maatregelen zijn getroffen om ‘op termijn’ de doelen wel te kunnen bereiken. “Deze uitzondering geldt alleen voor natuurlijke oorzaken. Het kost nu eenmaal tijd voordat planten en dieren zich opnieuw ergens vestigen – ook al heb je maatregelen genomen.

Zo’n ‘naijend effect’ speelt ook bij de fosforbelasting. Dit komt voor een groot deel door nalevering van fosfor in de bodem, en het duurt lang voordat die bodemvoorraad kleiner wordt. Deels heeft de aanwezigheid van fosfor in de bodem natuurlijke oorzaken, zoals veenafbraak, maar deels is deze het gevolg van bemesting in het verleden. Toch is bepaald dat dit ook onder de uitzondering valt.”

Deze uitzondering is gebaseerd op artikel 4.4 van de KRW, aldus Van Gaalen. “Tijdens een bijeenkomst in 2017 hebben de Europese waterdirecteuren dit artikel nader uitgewerkt en geïnterpreteerd – en toen was dit de uitkomst. ‘Op termijn’ is overigens niet exact omschreven. Dat is wel lastig als het gaat om de urgentie van maatregelen.”

De analyse kwam tot stand vóór het coronavirus om zich heen greep. Wat betekent de huidige crisis voor de waterkwaliteit? “Zoals het er nu naar uitziet, zullen de maatregelen die door de waterschappen worden betaald, wel doorgaan. Maar de mate waarin de economische crisis neerslaat in de agrarische sector, kan natuurlijk wel gevolgen hebben voor de mogelijkheden om vrijwillige maatregelen te treffen. Boeren willen hun investeringen immers terugverdienen. Aan de andere kant heeft het kabinet bij het stikstofbeleid volumemaatregelen aangekondigd, waardoor ook boerenbedrijven stoppen. Als het economisch heel slecht gaat, is het denkbaar dat meer agrariërs daarvan gebruikmaken – en dat uiteindelijk langs die weg de waterkwaliteit lokaal beter wordt.” •